Virtsjärv. Osa Tartumaa läänepiirist moodustab Virtsjärv, suurim Eesti sisevee-kogu. Ta suurim pikkus on 35.2 km (Leie — V.-Emajõe suude) ja laius 12.8 km (Riuma ja Uniküla vahel). Järve pindala on 275.1 km², millest Tartumaale kuulub 115.3 km². Oma äärjoonega sarnaneb Virtsjärv väga Peipsi järvega, esindades viimast nagu vähendatud kujul: põhja pool lai ja ümmarik järv ahendub lõuna poole ning lõpeb seal terava sopiga, mis üle läheb V.-Emajõe ürgoruks. Virtsjärv on tavaline läbivooluga süvendisjärv laias lamedas, maksimumis 6 m:i sügavuses nõos. Järve kesksügavus ei küüni üle 3 m:i. Järve suubub 18 jõge ja oja, mis oma vee saavad 3400 km²:liselt sademete-alalt. Valdavam osa neist sissevoolavaist veesoonist on kõik tähtsuseta ojakesed; suuremad on vaid V.-Emajõgi, Õhne, Tarvastu ja Tännasilma jõgi. Väljavool järvest sünnib S.-Emajõe kaudu. Järve põhi on kaunis tasane ja ainult siit-sealt põhjapoolsest osast leiame mõned madalamad kohad — „vared". Lõunapoolne terav ots on sügavam ja sinna näib jätkuvat V.-Emajõe ürgorg veealuse vagumusena. Järve põhi on paiguti kaetud paksu mudakihiga, valdavamalt aga liivane ja kruusane, lõuna pool kohati aga ka varjatud mändvetikate (*Characeae*) vaibaga. Üldiselt esineb taimekasv aga ainult kuni 1.5 m:i sügavuseni. See on seletatav Virtsjärve vee vähese läbipaistvusega. Enamail juhuseil ei ulatu läbipaistvus üle 1 m:i ja tõuseb harva kuni 1.5 m:ni. Vee vähese läbipaistvuse põhjuseks on peente hõljuvate liivapartiklite rohkus vees ja rikkalik plankton ehk hõljum. Rikkalik taimestik asub kaldapoolseis järve osades ja jõgede suubumise ümbruses, kus esinevad kõrkjas, pilliroog, penikeeled ja isegi tarnad, osjad, vesikatk jne. Järve põhjaosas võime vaikseil palavail suvepäevil ka vee „õitsmist" tähele panna, mille põhjustajaks on mõned *Schizophyceae*'d (*Chroococcus limneticus* Lemm., *Anabaena lemmermanni* P. Richt. jt.). (Edasi vt. Virtsjärvest Rannu kihelk. kirjeld.)

Hulk vähemaid jõgesid ja moojakesi odustab Tartumaal tiheda veesoonte võrgu, mille silmustes asuvad vähemad järved ja sood. Nende ülevaade leidub üksikuis kihelkonnis.

Aasta-aegsed veepinna kõikumised. Suurem sademete hulk Tartumaal langeb suvekuile. Valdavam osa sellest aurab ära, imbub maasse või läheb taimede ja loomade organismi ülesehitamiseks; äravooluks jääb ainult 36 % aastasist sademeist. Suve-poolaastal, mil auramine jne. intensiivne, jätkub äravooluks ainult 22 %. Selle tõttu on suvekuil vee seis ka jõgedes ja järvis madal. Emajõe vee seis on augustil ja septembril, Peipsi järvel septembril ja oktoobril kõige madalam; Emajõel maksimumis kuni 12 sm alla nulli, s. o. umb. 1 m alla keskmise veeseisu, Peipsi järvel kuni 1.40 m alla normaalse seisu. Kevadine lumesulamine toob kaasa veepinna kiire tõusu jõgedes ja järvis. Emajõgi tõuseb maksimumis kuni 3.73 m:ini ja Peipsi kuni 1.60 m:ini üle veepinna hariliku kõrguse. Selle tagajärjel ujutab vesi madalamad alad üle, jõgede orud muutuvad laialdasiks veekogudeks ja lohkudesse tekivad ajutised lumevee-järved. Suurvee-aeg kestab aprillikuu alupoolelt, mil jõed